

Saxat: svarthättans ändrade flyttvanor

Annika Rastén

Fram till 1950-talet var övervintrande svarthättor i Storbritannien en sällsynt förekomst. Sedan dess har antalet ökat till flera tusen. Ringmärkning har visat att det här inte är fåglar som häckar i Storbritannien, utan fåglar med kontinentaleuropeiskt ursprung. Vanligtvis flyttar tyska svarthättor söderut för att övervintra i Medelhavsområdet och Afrika, men nu har alltså ett beteende att flytta mot nordväst utvecklats. Några tyska forskare fångade in 20 svarthättor i England under december till januari 1988–1990 och transporterade dem till Radolfzell i sydvästra Tyskland. Där hölls de sedan i fångenskap och deras avkomma föddes upp för hand. Även en kontrollgrupp bestående av unga svarthättor hämtade från bon i Radolfzell föddes upp för hand. Fågeln fick bo i burar utomhus i minst två månader innan själva försöket inleddes. Detta för att de skulle få uppleva de på lokalen rådande ljusförhållandena. När det så var dags för flyttning (september – november) placerades svarthättorna i aluminiumtrattar klädda med ett slags papper vari alla klosspår lätt syns. Det här är ett bra sätt att få reda på i vilken riktning fåglar flyttar, för när de försöker ta sig ut från trattarna, som är täckta med glasskivor, hoppar de mestadels upp mot den kant som vetter åt ”rätt” håll, det vill säga önskad flyttriktning. Resultatet från försöket med svarthättorna blev tydligt. De fåglar som fångats in i England strävade mot västnordväst, liksom deras avkomma gjorde. Svarthättorna som kom från Radolfzell hade däremot en sydvästlig orientering. Det här visar att det nya flyttmönstret är genetiskt betingat. Varför då flyga till England istället för Spanien på hösten? Jo, dels blir det en kortare resa för de svarthättor som häckar i Belgien och norra/centrala Tyskland, dels innebär brit-

ternas ökade intresse för fågelmatning att där finns gott om föda även under vintern. Från början var det antagligen några svarthättor som av ”misstag” flyttade mot nordväst istället för sydväst men eftersom detta visade sig vara gynnsamt kom beteendet att etableras i och med att avkomman ärver sina föräldrars flyttvanor.

Något som kan ha snabbat på evolutionen mot ny flyttriktning är att de individer som övervintrat i England antagligen anländer till häckplatserna i Centraleuropa något tidigare än de individer som övervintrat längre söderut. Det ökar sannolikheten för att två fåglar som båda har inprogrammerat att flytta mot nordväst häckar tillsammans. Och det är viktigt för att det nya beteendet ska slå igenom. I ett annat experiment lät man svarthättor som flyttar mot sydväst para sig med svarthättor som flyttar mot sydost. Avkomman fick ett intermediärt beteende. Frågan är vad som händer om en svarthätta som flyttar mot nordväst häckar med en svarthätta som flyttar mot sydväst? Kommer deras ungar flyga rakt västerut och hamna mitt ute i Atlanten? I såna fall bidrar det till att ”rena” häckningar gynnas.

I Sverige har antalet övervintrande svart-hättor också ökat sedan 1950-talet och vintern 1982/83 rapporterades så många som 71 ex. av arten. Fram till och med vintern 1992/93 finns 688 vinterobservationer i Sverige och av dessa uppges 13 procent ha gjorts vid fågelbord, där allt från solrosfrö, hampfrö och talg till banan, potatis och leverpastej setts slinka ned i svarthättegapen. Varifrån dessa svarthättor härstammar är oklart men det finns ett fall där fågeln bevisligen kommit söderifrån – en svarthätta som hittades i Jönköping i december 1993 hade ringmärkts i Belgien två månader tidigare. Att det förekommer

nordliga flyttrörelser hos kontinental-europeiska svarthättor på hösten har visats i en svensk studie av ringmärkningsåterfynd och kanske är det till största delen icke-inhemska svarthättor som gästar oss vintertid?

Litteratur

Berthold, P. 1991. Genetic Control of Migratory Behaviour in Birds. *Tree* 8(6): 254–256.
Berthold, P., Helbig, A.J., Mohr, G. & Querner, U. 1992. Rapid microevolution of migratory behaviour in a wild bird species. *Nature* 360: 668–669.

Fransson, T. & Stolt, B.-O. 1993. Is there an autumn migration of continental Blackcaps (*Sylvia atricapilla*) into northern Europe? *Die Vogelwarte* 37: 89–95.

Fransson, T. & Stolt, B.-O. 1994. The wintering of Blackcaps *Sylvia atricapilla* (L.) in Sweden. *Ornis Svecica* 4: 105–112.

Annika Rastén
Torkelsg. 30A
753 29 Uppsala
